

The Milk of Dreams (Álom teje)

59. VELENCEI KÉPZŐMŰVÉSZETI BIENNÁLÉ

2022. 04. 23. – 2022. 11. 27.

Velence – Giardini, Arsenale

ABAFÁY-DEÁK CSILLAG

Tejúton

*Kegyés ég, kötözd le
A sok gonosz gondolatot, amely
Az álmokba furakszik!*

William Shakespeare

Gyakran halljuk, ha meleg tejet iszunk lefekvés előtt, segít az elalvásban. Megszületésünk után a tej a legelső táplálékunk. Pszichológusok szerint mint rituálé is segíthet, ráadásul az egyik ok, amiért a meleg tej álmosá tesz minket, az, hogy talán arra az emberre emlékeztethet, aki adott nekünk ilyent csecsemő- és kisgyerekkorunkban. Molekuláris szinten a tejben lévő triptofán alvást elősegítő tulajdonságokkal rendelkezik. Az Ószövetségben a Kánaán tejjel és mézzel folyó föld. Termékenység.

A kiállítás címe *Álomtej* (vagy *Álmok teje*). A kurátor, Cecilia Alemani mintha Csipkerózsikát akarná álmából felébreszteni, majd újból álomba ringatni és akár rémálmodokkal is megkísérteni. A kiállítás központi témáját és címét a brit születésű mexikói szürrealista festőművész, Leonora Carrington (1917–2011) *The Milk of Dreams* című regénye alapján választotta. A könyv varázslatos világában mindenki megváltozhat, átalakulhat, valami vagy valaki mássá válhat. A kiállításon ezek a túlvilági lények kelnek életre, látjuk metamorfózisukat. Cecilia Alemani Kafka Metamorfózisának parafrázisait is felkínálja nekünk. A Biennálé egyéves elhalasztásával a ránk kényszerített bezártság ellenére is megtalálta a módját koncepciója tovább finomítására, művészek és művek felkutatására, az internet segítségével hosszú párbeszédre a potenciális kiállítókkal. A szürrealizmuson keresztül vizsgál olyan kérdéseket, amelyek a pandémia sújtotta világban még inkább az emberiség központi témáivá váltak: Mi különbözteti meg a növényeket az állatok világától és az emberit a nem emberitől? Milyen felelősséggel tartozunk egymás és a Föld iránt?

A központi kiállítás három tematikus területre összpontosít: a testek és metamorfózisai ábrázolására, az egyének és a technológiák közötti, valamint a testek és a Föld kapcsolatára. A központban kortárs kérdések állnak, szürrealista tradícióból merítve, hibridek és gépek, organizmusok, cyborgok. A pandémia előtt egy ún. technológiai optimizmusban éltünk, abban a hitben, hogy testünket is tökéletesebbé tehetjük, minden betegséget legyőzünk, másrésztől megjelent a félelem is attól, hogy a gépek és a mesterséges intelligencia veszik majd át a hatalmat. A kiállított alkotásokban a művészek az együttélés akár az átalakulás, új szemszögek lehetőségeit tárják elénk, gyakran bizarr, néha szarkasztikus vagy groteszk módon, de a rémisztő figurákban a

humor könnyedsége is fellelhető. A kurátor két magyar származású művész munkáit, a Párizsban élő Molnár Vera és a New Yorkban élő Ágnes Dénes műveit is beválogatta.

A Velencei Biennálé a legnagyobb és legrégebbi képzőművészeti seregszemle. Idén tovább bővült a felhozatal, több mint 80 nemzet képviselteti magát saját kiállítással a Giardini park pavilonjaiban, a lagúna menti telken, az Arsenale történelmi csarnokaiban, a főépület központi pavilonjában, illetve városszerte külső helyszíneken, 213 művész több száz alkotása látható. Kamerun, Namíbia, Nepál, Omán és Uganda első alkalommal vesz részt a seregszemlén. A korábbi évekhez hasonlóan a Ludwig Múzeum idén is indított az akkreditációval rendelkezők számára sajtóbuszt a sajtónapokra, amit örömmel vettünk, de az egyre hatalmasabb mega-kiállítást nem hogy három nap alatt, de egy hét alatt sem lehet teljességében áttekinteni. Az Arsenale hajógyár önmagában közel fél mérföld hosszú, a városban palazzókban megrendezett harminc kollaterális kiállításról nem is beszélve.

Mindegy, hogy mivel, vaporettóval, vízitaxival vagy vonattal érkezel Velencébe, mindenünnen szemek figyelnek rád. Nem a turisták, a lakosok, az ott dolgozó emberek néznek téged, hanem a mindenütt szembetűnő biennáléplakátok, posztamenseken, hajón és házfalakon szemekkel hirdetik az *Álomtej* kiállítást, sötét vagy piros alapon tágra nyílt és mégis álmodozó szemekkel. Jó felkészítés a ránk váró kiállításhoz. A szem fontos metafora a kiállításon látható sok mű esetében.

A magyar pavilonban kiállító Keresztes Zsófia *Az álmok után: merek dacolni a károk* címmű, 19 alkotásból álló szoborinstallációjának is központi eleme a szem. Üvegmozaikkal bevont, biomorf műveinek nagy része kifejezetten erre a kiállításra készült. Egyik legjobban illeszkedő projekt a meghirdetett *Álomtej* tematikához, kortárs vizuális nyelvet megteremtve reflektál az identitáskeresésre. A fő térbe az Oltáron keresztül haladva a terek kétféle irányból bejárhatók, ha jobbra vagy akár balra indulunk, végtelen jelet írunk le. A tárlat kurátora, Zsikla Mónika elmondta: az identitáskeresés egy vég nélküli munkafolyamat. Fontos szerepe van a könnyecseppeknek, közösségvállalás, fájdalom és empátia. A megkövesedett könnyek és a kapcsolódó láncok az érzelmeink fogságára is utalnak. Szerb Antal *Utazás és holdvilág* című regényének egyik alap gondolata: *A ravennai mozaikok, azok saját múltjának műemlékei voltak.* Valamennyi apró mozaikdarabka fontos. Életünk és mindennapjaink is ilyen apró, néha szinte észrevehetetlen mozaikokból tevődnek össze végtelen kombinációban.

A Giardini Központi Pavilonjában kezdjük a látogatást. Mi is ránézünk a sokféle szemszögből megjelenített szemekre, nekem sajnos napszemüveggel kellett védenem műtét utáni szemem, mégis gyakran levettem a szemüveget, hogy lássam a színeket. Szembesülök Ulla Wiggen svéd művész *Iris* sorozatának hatalmas, aprólékosan megfestett, az arcból kiemelt és kinagyított íriszeivel. A homályos és tisztánlátás kettősségét érzem (*Iris XVIII.*, 2021). Az írisz egyedi, ujjlenyomatként, is használható, azonosítóként nyitható vele zárolt mobil, laptop, és a diagnosztikában is felhasználható.

Tematikailag sok kiállítást reflektál a világban uralkodó bizonytalanságra, átmenetiségre, identitáskeresésre, amely témák, írta a kurátor saját kiállításában (Központi Pavilon és Arsenale) a női princípium, a test és lélek, a közösség és egyén mai konfliktusainak friss nézőpontjait, a szurrealizmus mai hatását demonstrálja, és ugyanezt kínálta a nemzeti pavilonok témájául is. A kiállítók 80% nő, amire eddig nem volt példa a Biennálé történetében. Mégse mondanám, hogy feminista kiállítást láttunk, ha sok elem erre is utal.

Katharina Fritsch német és Cecilia Vicuña chilei művész kapta idén az 59. Velencei Biennále Arany Oroszlán életműdíját. A Központi Pavilonban Fritsch hatalmas hiperrealisztikus elefántjával találkozunk, ellenpontja a freskókkal díszített kupolának, túrkörképei fokozzák a látványt. A költő és festő Vicuña régóta küzd az őslakosok jogaiért Latin-Amerikában és Chilében.

Az Északi Pavilont először nevezték át Sámi Pavilonnak, azzal a céllal, hogy bemutassa a skandináv országokban és az oroszországi Kola-félszigeten élő őslakos számi nép művészetét. A skandináv pavilonok, svédek, norvégok, finnek mindannyian beleegyeztek abba, hogy ne legyen külön pavilonjuk, átadták a helyet a számíknak, ezáltal egy új fogalom, egy új nemzet született. A Biennalé történetében roma alkotót először választottak nemzeti pavilon képviselőjévé. Małgorzata Mirga-Tas hímezett-foltvarrott textillel borította be a Lengyel Pavilont. Előítéletek nélkül tár élénk képet a roma közösségről, és irányítja a figyelmet a roma nők saját történelmükben betöltött szerepére. Tizenkét nagyméretű textilinstallációból álló sorozata, főként nőket és kapcsolataikat, közös tevékenységeiket mutatja be személyes és művészettörténeti utalásokkal átszőve.

A Német Pavilonnál megszoktuk, hogy fasiszta ihletésű architektúrájuktól szabadulnának, volt, hogy kiverték az oldalfalakat, vagy csak egy rámpán lehetett bejutni az épületbe, azt a szellemes megoldást is véghezvitték, hogy elcserélték a pavilonjukat a franciákéval. Most vakolatot vakartak le a falakról, hatalmas gödröket ástak, mintha ez segítene a múlt feldolgozásában. Szerintem nem ért célba a koncepció. Egy rossz álom az egész.

A legjobb nemzeti kiállításnak járó Arany Oroszlán díjat a Brit Pavilon kapta Sonia Boyce *Feeling Her Way* című multimediális installációjával, különdíjjal jutalmazták a Francia Pavilon Zineb Sedira *Les rêves n'ont pas des titres* című multimediális projektjét, valamint a Biennalén első alkalommal részt vevő Uganda nemzeti kiállítását, melynek címe RADIANCE, Simone Leighnek pedig a főkurátori válogatás legjobb kiállítójának fődíját ítélték.

Ukrajna Pavilonjában Pavlo Makov *A kimerülés szökőkútja* című, kinetikus, bronztölcserékből álló installációját láthatjuk. Az emberiség kimerültségére utal, a nemzethez és társadalomhoz való kapcsolódás is kimerültté vált.

A Görög Pavilonban az évezredek óta megkerülhetetlen téma, Ödipusz újragondolva videó látható, értékes és aktuális alkotás, sajnos a hosszabb filmek megnézése gondot jelent a rendelkezésre álló idő rövidege miatt. A Román Pavilon többcsatornás, döbbenetes videója is kiemelkedő alkotás, életigenlés, intimitás, hagyni kellene időt rá.

Az Arsenalében is hatalmas szobor fogad, Simone Leigh 16 méter magas bronzszobra, *Brick House* 2019, szoknyája tartást ad testének, és menedék is, hiányzó szeme a falakról néz ránk Belkis Ayon kubai művész óriás kollázsnyomatairól. Szemek újból. És antropomorf vályogkemencék, félelmetes léptékű, állat formájú szobrok, Gabriel Chaile argentin művész alkotásai. Gabrielle L'Hirondelle Hill *Counterblast* 2021 indián őslakos felmenőkkel rendelkező kanadai művész az észak-amerikai gyarmatosítás ellen tiltakozik, dohánynyal töltött harisnyanadrágból formáz szobrot. Barbara Kruger felforgató jelmondatai a reklámok szó- és képhasználatát, ezek hatását az identitásformálásra mutatja meg. Az olasz helyspecifikus installáció Gian Maria Tosatti műve a *History of the Night* és a *Destiny of Comets* irodalmi referenciákat is idéz. Az egykori gyár, ipari rom megidézésével vizionál nyomasztó jelent, ipari összeomlásról, mun-

kahelyek megszűnéséről. Az elhagyatott varroda Csákány István *Ghost Keeping*, 2012, a 13. kasseli documentán bemutatott installációját juttatta eszembe.

Precious Okoyomon *Látni a Földet a világ vége előtt*, 2022 című installációja az Arsenale végén található, kert buja növényekkel, totemikus, antropomorf földhal-mokkal, cukornáddal és kudzu növényekkel, ökológiai lázadás, egy élő kert, nem tudni, mivé alakul. Kolumbia földi paradicsomot hozott a kiállításra, földből, kakaóból és fűszerekből, hatalmas földtortát épített, amibe belemászhatunk, megtapinthatjuk, érezzük illatát. A városban élő emberek elvesztették a kapcsolatot a földdel, a természettel, itt közel kerülhetünk hozzá. A föld táplál minket, amikor eszünk, földet is veszünk magunkhoz, mondta a művész, Delcy Morelos.

Mostani életünkben hiányzik minden bizonyosság, és félünk, hogy eljöhét az idő, amikor akár csak tejjeggyel vásárolhatunk. De távoli csillagokra is tekintünk, vannak-e ott értelmes lények, más életformák. A maratoni kiállításnézés után, nem tudjuk, a rémálmok, vagy a vágyálmok voltak túlsúlyban. Az élmények hatására lesznek visszatérő álmaink.

KÖLÜS LAJOS

Álomúzó éjszakák, álomittas nappalok

Nem álom. Való, mely álomból ébreszt.

Asbóth János – Álmok álmodója, 1878

Az idei Velencei Biennálén az *Álmok teje* gyakran elcsöppen, fojtogató, szürreális álmokat láthatunk, érezhetünk, képzelhetünk. Mondhatnánk, hogy mesevilágban járunk, ahol minden megtörténhet és megtörténik. Az élet is, a nem élet is. A művészet játék, egyszerre kedves és gonosz játék, leköti figyelmünket, kizsigerel bennünket, és megajándékoz azzal a hittel, hogy minden és mindenki változhat, átalakulhat, valakivé vagy valami mássá válhat.

Cecilia Alemani nyíltan vállalt célja, hogy megmutassa, a művészek az alkotásaik nyomán miként kérdőjelezik meg a fehér emberek és a nyugati értékek régóta fennálló uralmát a művészetben.

Öt kisebb, történelmi időkapszulával találkozhatunk, három a Giardiniben: *The Witch's Cradle*, *Corps orbite*, *Technologies of Enchantment*, kettő az Arsenalében van: *A Leaf a Gourd a Shell a Net a Bag a Sling a Sack a Bottle a Pot a Box a Container*, *Seduction of the Cyborg*. Szerepük, hogy művészettörténeti kontextusba helyezték a Biennálé tematikáját.

A nyitómű: Katharina Fritsch *Elefánt*, 1987, mélyzöld poliészterben, fölötté a Központi Pavilon bejárati csarnokának freskókkal díszített kupolája, előtte, mögötte, mellette négy gigantikus tükör. A realista, stabilitást sugárzó szobor feloldja a közönséges és a rejtély közötti határokat, felkavarja mélyen gyökerező álmainkat és rémálmainkat, miközben gyermekkori emlékeket ébreszt vallásos mesékről és mítoszokról.

Andra Ursuța szobrai radikális hibrid lények, amelyek Katharina Fritsch alkotásával szemben az emberi forma sebezhetőségét és a vágy összetettségét hangsúlyoz-